

مفهوم شناسی سیاسی در اندیشه امام خمینی رحمۃ اللہ علیہ

به اهتمام

دکتر اصغر افتخاری

دانشیار دانشگاه امام صادق علیه السلام

نویسندگان:

مهدی اسدی ■ مجتبی باباخانی ■ میثم بشیری لحاقی ■ محمد دریکوند

امید شفیعی قهفرخی ■ مصطفی غفاری ■ روح الله فرهادی

حسین محمدی سیرت ■ امیر محمدی

انتشارات دانشگاه امام صادق (ع)
تهران: بزرگراه شهید چمران،
پل مدیریت
تلفکس: ۸۸۳۷۰۱۴۲
صندوق پستی: ۱۵۹-۱۴۶۵۵
E-mail: isu.press@yahoo.com
فروشگاه اینترنتی:
www.ketabesadiq.ir

فروشگاه امام صادق (ع)

مفهوم‌شناسی سیاسی در اندیشه امام خمینی (ع) ■ تألیف جمعی از نویسندگان
به اهتمام: دکتر اصغر افتخاری ■ ناشر: دانشگاه امام صادق (ع) ■ نمایه‌سازی: رضا دیبا
چاپ اول: ۱۳۹۲ ■ قیمت: ۸۵۰۰۰ ریال ■ شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه ■ چاپ و صحافی: هوشنگی
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۱۴-۱۸۷-۳

همه حقوق محفوظ و متعلق به ناشر است.

سرشناسه: افتخاری، اصغر. ۱۳۳۷ -
عنوان و نام پدیدآور: مفهوم‌شناسی سیاسی در اندیشه امام خمینی (ع) به اهتمام
اصغر افتخاری؛ نویسندگان مهدی اسدی، [و دیگران].
مشخصات نشر: تهران: دانشگاه امام صادق (ع)، ۱۳۹۱
مشخصات ظاهری: ۳۱۲ ص.
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۱۴-۱۸۷-۳
وضعیت فهرست نویسی: فیا
پادداشت: نویسندگان مهدی اسدی، مجتبی باهاخانی، میثم بشری لحاقی، محمد
دریگوند...
موضوع: خمینی، روح‌الله، رهبر انقلاب و بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران. ۱۳۲۹ -
۱۳۶۸. — نظریه درباره سیاست و حکومت
موضوع: اسلام و سیاست
شناسه افزوده: دانشگاه امام صادق (ع)
رده بندی کنگره: ۱۵۷۳/۵ DSR ۱۳۹۱ ۷۲۴م/س/۱
رده بندی دیویی: ۹۵۵/۰۸۳۲
شماره کتابشناسی ملی: ۲۷۲۲۹۲۷

فهرست مطالب

۱۳.....	سخن ناشر.....
۱۵.....	مقدمه: سرآمدی امام خمینی علیه السلام و مفهوم سازی سیاسی.....
۱۵.....	سیاست اول. اصلاح معنایی.....
۱۶.....	سیاست دوم. تغییر معنایی.....
۱۶.....	سیاست سوم. جعل اصطلاح.....
۱۹.....	فصل ۱. معنویت و سیاست.....
	محمد دریکوند
۱۹.....	مقدمه.....
۲۱.....	۱-۱. کالبد شکافی مفهومی معنویت.....
۲۱.....	۱-۱-۱. تعریف لغوی معنویت.....
۲۲.....	۱-۱-۲. تعریف اصطلاحی معنویت.....
۲۵.....	۱-۱-۳. مدل های معنویت.....
۲۶.....	۱-۱-۴. معنویت گرایی جدید.....
۲۸.....	۲-۱. معنویت اسلامی (معنویت و تآله).....
۲۸.....	۱-۲-۱. الله نور.....
۳۰.....	۲-۲-۱. انسان (حی متآله).....
۳۲.....	۳-۲-۱. مومن (پرتویی از نور خدا).....
۳۳.....	۴-۲-۱. معنویت تجلی نور خدا در حی متآله.....
۳۵.....	۵-۲-۱. گونه شناسی معنویت.....

۳۸.....	۳-۱. اصول معنویت‌گرایی در اندیشه سیاسی - اجتماعی امام خمینی (ع)
۴۴.....	۴-۱. الزامات سلبی و ایجابی معنویت‌گرایی
۴۶.....	۵-۱. ویژگی‌ها و آثار
۴۶.....	۱-۵-۱. معنویت و تولید قدرت معنوی
۴۷.....	۱-۵-۱. معنویت و هدایت‌گری
۴۸.....	۱-۵-۱. معنویت و رهایی بخشی
۴۹.....	۱-۵-۴. معنویت و جهانشمولی
۵۰.....	جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
۵۲.....	یادداشت‌ها
۵۳.....	منابع و مأخذ
۵۵.....	فصل ۲. اخلاق و سیاست
	روح اله فرمادی
۵۵.....	مقدمه
۵۷.....	۱-۲. کالبد شکافی مفهومی
۵۷.....	۱-۱-۲. اخلاق
۵۹.....	۲-۱-۲. سیاست
۶۰.....	۲-۲. تبارشناسی اخلاق و سیاست
۶۵.....	۳-۲. نظریه شرعی‌سازی سیاست
۶۵.....	۱-۳-۲. مفهوم اخلاق از منظر امام خمینی (ع)
۶۷.....	۲-۳-۲. مفهوم سیاست از منظر امام خمینی (ع)
۶۸.....	۳-۳-۲. بنیادهای پیوستاری اخلاق و سیاست نزد امام خمینی (ع)
۶۹.....	یکم. هستی‌شناسی امام خمینی (ع)
۷۰.....	دوم. انسان‌شناسی امام خمینی (ع)
۷۲.....	سوم. اسلام‌شناسی امام خمینی (ع)
۷۳.....	جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
۷۵.....	منابع و مأخذ

فصل ۳. تربیت سیاسی ۷۹

امید شفيعی قهفرخی

مقدمه ۷۹

۱-۳. بنش سیاسی ۸۰

۱-۱-۳. آرمان گرایی ۸۰

۲-۱-۳. اصول گرایی ۸۵

۳-۱-۳. اصلاح گرایی ۹۳

۲-۳. دانش سیاسی ۹۸

۱-۲-۳. اطلاع رسانی ۹۹

۲-۲-۳. آموزش ۱۰۰

۳-۲-۳. تحلیل ۱۰۳

۳-۳. عمل سیاسی ۱۰۴

۱-۳-۳. انتقاد و تمایل به تغییر ۱۰۵

۲-۳-۳. التزام به قانون ۱۰۷

۳-۳-۳. مسئولیت و مشارکت سیاسی ۱۱۱

جمع بندی و نتیجه گیری ۱۱۳

یادداشت ها ۱۱۵

منابع و مأخذ ۱۲۴

فصل ۴. هویت ۱۲۷

مهدی اسدی

مقدمه ۱۲۷

۱-۴. کالبدشکافی مفهومی ۱۲۹

۱-۱-۴. هویت ۱۲۹

۲-۱-۴. هویت ایرانی - اسلامی ۱۳۰

۲-۴. نظریه ها ۱۳۴

۱-۲-۴. هستی شناسی و انسان شناسی اسلامی ۱۳۴

۲-۲-۴. پیامبر خاتم و صاحب معجزه ۱۳۴

۱۳۵.....	۳-۲-۴. باور به روز رستاخیز (معاداندیشی).....
۱۳۵.....	۴-۲-۴. عبادات و آداب دینی.....
۱۳۵.....	۵-۲-۴. مناسبات اجتماعی اسلامی.....
۱۳۵.....	۳-۴. هویت‌شناسی در اندیشه حضرت امام خمینی (ع).....
۱۳۹.....	۴-۴. اصول راهبردی.....
۱۴۰.....	۱-۴-۱. اولویت اسلام بر ملیت و ملی‌گرایی.....
۱۴۲.....	۲-۴-۱. تأکید بر اسلام و مسلمان بودن جهت خطاب مردم ایران.....
۱۴۳.....	۳-۴-۱. تقسیم دنیای واقعی به اسلام و غیر اسلام.....
۱۴۵.....	۴-۴-۱. تلاش برای احیای هویت اسلامی.....
۱۴۸.....	۵-۴-۱. تأکید بر هویت «اسلامی» و «دینی» مسلمانان.....
۱۴۹.....	۷-۴-۱. فرهنگ هویت‌ساز، فرهنگ اسلامی است.....
۱۵۰.....	جمع‌بندی و نتیجه‌گیری.....
۱۵۲.....	یادداشت‌ها.....
۱۵۳.....	منابع و مأخذ.....
۱۵۵.....	فصل ۵. سرمایه اجتماعی.....
	امیر محمدی
۱۵۵.....	مقدمه.....
۱۵۶.....	۱-۵. کالبد شکافی مفهومی "سرمایه اجتماعی".....
۱۶۰.....	۲-۵. ساختار اندیشه سیاسی امام (ع).....
۱۶۱.....	۱-۲-۵. فلسفه سیاسی.....
۱۶۵.....	۲-۲-۵. نظریه سیاسی.....
۱۶۸.....	۳-۲-۵. الگوی سیاسی.....
۱۷۳.....	۳-۵. جایگاه سرمایه اجتماعی در اندیشه سیاسی امام (ع).....
۱۷۳.....	۱-۳-۵. برادری دینی و سرمایه ایمانی.....
۱۷۵.....	۲-۳-۵. نظام امت - امامت و سرمایه ولایی.....
۱۷۹.....	۳-۳-۵. مسئولیت جمعی و سرمایه انسانی.....

۱۸۸.....	جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
۱۸۹.....	منابع و مآخذ

فصل ۶. مشارکت سیاسی غیر انتخاباتی ۱۹۱

مصطفی غفاری

۱۹۱.....	مقدمه
۱۹۲.....	۱-۶. انواع مشارکت سیاسی
۱۹۳.....	۲-۶. نقد مشارکت انتخاباتی
۱۹۶.....	۳-۶. مناسک سیاسی
۱۹۷.....	۱-۳-۶. مناسک سیاسی در مذهب سالاری دینی
۲۰۰.....	۲-۳-۶. بازشناسی مفهوم مناسک سیاسی
۲۰۱.....	۴-۶. مبانی مشارکت سیاسی غیر انتخاباتی در اندیشه امام خمینی علیه السلام
۲۰۱.....	۱-۴-۶. اسلام و امر سیاسی
۲۰۶.....	۲-۴-۶. تکلیف‌گرایی
۲۰۸.....	۵-۶. مجاری مشارکت سیاسی غیر انتخاباتی در اندیشه امام خمینی علیه السلام
۲۰۹.....	۱-۵-۶. نماز جمعه
۲۱۲.....	۲-۵-۶. حج
۲۱۵.....	جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
۲۱۸.....	یادداشت‌ها
۲۲۰.....	منابع و مآخذ

فصل ۷. تحجر و تحجر‌گرایی ۲۲۳

حسین محمدی‌سیرت

۲۲۳.....	مقدمه
۲۲۵.....	۱-۳. کالبد شکافی «تحجر»
۲۲۵.....	۱-۱-۷. لغت‌شناسی
۲۲۶.....	۲-۱-۷. گونه‌شناسی تحجر

۲۲۷.....	۳-۱-۷. ریشه‌های تحجر
۲۲۸.....	۲-۷. مفهوم تحجر در کلام امام خمینی (ع)
۲۲۹.....	۱-۲-۷. رویکرد
۲۳۱.....	۲-۲-۷. عناصر مفهومی
۲۳۶.....	۳-۷. اصول و اهردی نقد و نفی تحجرگرایی در اندیشه امام خمینی (ع)
۲۳۷.....	۱-۳-۷. اعتبار بخشی به عقل و عقل‌گرایی
۲۳۹.....	۲-۲-۷. توجه به نقش اساسی زمان و مکان در اجتهاد
۲۴۰.....	۲-۳-۷. نفی جدایی دین از سیاست
۲۴۲.....	۴-۳-۷. نقد سکرلاریسم
۲۴۴.....	جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
۲۴۷.....	منابع و مآخذ

فصل ۸. مستکبر و مستضعف ۲۴۹.....

مجتبی باباخانی

۲۴۹.....	مقدمه
۲۵۰.....	۱-۸. کالبدشکافی مفهومی «استکبارستیزی»
۲۵۱.....	۲-۸. جایگاه «استکبارستیزی»
۲۵۲.....	۳-۸. لزوم و اهمیت «استکبارستیزی»
۲۵۳.....	۴-۸. عوامل مؤثر در شکل‌گیری مفهوم «استکبار و استضعاف»
۲۵۴.....	۱-۴-۸. تأثیر شرایط زندگی و خانوادگی
۲۵۴.....	۲-۴-۸. تأثیر آموزه‌های دین مبین اسلام
۲۵۶.....	۵-۸. عوامل مؤثر در شکل‌گیری «رابطه استکباری»
۲۵۶.....	۱-۵-۸. عوامل درونی
۲۵۸.....	۲-۵-۸. عوامل بیرونی
۲۶۰.....	۶-۸. وظایف جامعه اسلامی در قبال «مستضعفین»
۲۶۲.....	۱-۶-۸. اولویت در دریافت خدمات
۲۶۳.....	۲-۶-۸. اولویت در دریافت مناصب

۲۶۴.....	۷-۸. ابداعات حضرت امام علیه السلام در دفاع از «مستضعفین»
۲۶۵.....	۷-۸. ۱. استفاده از نهادها
۲۶۵.....	۷-۸. ۲. استفاده از نمادها
۲۶۵.....	یکم. استفاده از نمادهای موجود
۲۶۷.....	دوم. ابداع نمادهای جدید
۲۶۸.....	۸-۸. راه‌های رهایی «مستضعفان»
۲۶۸.....	۸-۸. ۱. آگاه نمودن مستضعفان جهان
۲۶۹.....	۸-۸. ۲. ایجاد وحدت میان مستضعفین جهان
۲۷۰.....	۸-۸. ۳. قیام مستضعفین علیه سران وابسته‌شان
۲۷۱.....	۸-۹. ویژگی‌ها و اصول «حکومت مستضعفین»
۲۷۱.....	۸-۹. ۱. محرومیت کسبیه بودن مسئولین
۲۷۲.....	۸-۹. ۲. عدم خوف مقابل قدرت‌ها
۲۷۲.....	۸-۹. ۳. برخورداری از حمایت مردم
۲۷۳.....	۸-۹. ۴. تحقق عدالت اجتماعی
۲۷۳.....	جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
۲۷۵.....	یادداشت‌ها
۲۷۶.....	منابع و مآخذ

فصل ۹. ملت ۲۷۷

میشم بشیری لاحاقی

۲۷۷.....	مقدمه
۲۷۸.....	۹-۱. روش پژوهش
۲۷۸.....	۹-۱-۱. تحلیل کمی و کیفی
۲۸۱.....	۹-۱-۲. تحلیل تاریخی
۲۸۳.....	۹-۲. شخصیت و اندیشه سیاسی امام خمینی علیه السلام
۲۸۶.....	۹-۳. بررسی واژه ملت
۲۸۷.....	۹-۳-۱. کاربرد ملت در جلد سوم صحیفه امام علیه السلام

- ۲۸۸..... ۲-۳-۹. کاربرد واژه ملت در جلد یازدهم صحیفه امام علیه السلام
- ۲۹۱..... ۳-۳-۹. کاربرد واژه ملت در جلد بیست و یکم صحیفه امام علیه السلام
- ۲۹۳..... جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
- ۲۹۸..... منابع و مأخذ
- ۲۹۹..... نمایه

«بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ»
 وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا دَاوُودَ وَ سُلَيْمَانَ عِلْمًا وَ قَالَا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي
 فَضَّلَنَا عَلَى كَثِيرٍ مِّنْ عِبَادِهِ الْمُؤْمِنِينَ
 (زبور کریم. سوره مبارکه النمل. آیه شریفه ۱۵)

سخن ناشر

فلسفه وجودی دانشگاه امام صادق علیه السلام که از سوی ریاست دانشگاه به کرات مورد توجه قرار گرفته، تربیت نیروی انسانی ای متعهد، باتقوا و کارآمد در عرصه عمل و نظر است تا از این طریق دانشگاه بتواند نقش اساسی خود را در سطح راهبردی به انجام رساند.

از این حیث «تربیت» را می توان مقوله ای محوری یاد نمود که وظایف و کارویژه های دانشگاه، در چارچوب آن معنا می یابد؛ زیرا که «علم» بدون «تزکیه» بیش از آنکه ابزاری در مسیر تعالی و اصلاح امور جامعه باشد، عاملی مشکل ساز خواهد بود که سازمان و هویت جامعه را متأثر و دگرگون می سازد. از سوی دیگر «سیاست ها» تابع اصول و مبادی علمی هستند و نمی توان منکر این تجربه تاریخی شد که استواری و کارآمدی سیاست ها در گرو انجام پژوهش های علمی و بهرمندی از نتایج آنهاست. از این منظر پیشگامان عرصه علم و پژوهش، راهبران اصلی جریان های فکری و اجرایی به حساب می آیند و نمی توان آینده درخشانی را بدون توانایی های علمی -

پژوهشی رقم زد و سخن از «مرجعیت علمی» در واقع پاسخ‌گویی به این نیاز بنیادین است.

دانشگاه امام صادق علیه السلام در واقع یک الگوی عملی برای تحقق ایده دانشگاه اسلامی در شرایط جهان معاصر است. الگویی که هم اکنون ثمرات نیکوی آن در فضای ملی و بین‌المللی قابل مشاهده است. طبعاً آنچه حاصل آمده محصول نیت خالصانه و جهاد علمی مستمر مجموعه بنیانگذاران و دانش‌آموختگان این نهاد است که امید می‌رود با اتکاء به تأییدات الهی و تلاش همه‌جانبه اسانید، دانشجویان و مدیران دانشگاه، بتواند به مرجعی تمام عیار در گستره جهانی تبدیل گردد.

معاونت پژوهشی دانشگاه امام صادق علیه السلام با توجه به شرایط، امکانات و نیازمندی جامعه در منطق کسب‌وکاری با طرحی جامع نسبت به معرفی دستاوردهای پژوهشی دانشگاه، ارزیابی سازمانی- کارکردی آن‌ها و بالاخره تحلیل شرایط آتی اقدام نموده که نتایج این پژوهش‌ها در قالب کتاب، گزارش، نشریات علمی و.... تقدیم علاقه‌مندان می‌گردد. هدف از این اقدام - ضمن قدردانی از تلاش خالصانه تمام کسانی که با آرمان و اندیشه‌ای بزرگ و ادعایی اندک در این راه گام نهادند- درک کاستی‌ها و اصلاح آنها است تا از این طریق زمینه پرورش نسل جوان و علاقه‌مند به طی این طریق نیز فراهم گردد؛ هدفی بزرگ که در نهایت مرجعیت مکتب علمی امام صادق علیه السلام را در گستره بین‌المللی به همراه خواهد داشت. (ان شاء الله)

ولله الحمد

معاونت پژوهشی دانشگاه

مقدمه

سرآمدی امام خمینی علیه السلام و مفهوم‌سازی سیاسی

از جمله فعالیت‌های مهم در حوزه اندیشه و عمل سیاسی، «مفهوم‌سازی» است که امروزه از آن به‌عنوان یکی از منابع مهم قدرت نرم نظام‌ها یاد می‌شود. در قالب این فعالیت سه سیاست مختلف قابل تعریف و اجراء است:

سیاست اول. اصلاح معنایی

مطابق این سیاست ظرف کلامی و محتوایی مفهومی واژه، مناسب ارزیابی می‌گردد و ضرورتی در تغییر آن دیده نمی‌شود، اما با توجه به شرایط زمانی و مکانی اعمال اصلاحاتی درمحتوا جهت انطباق باشرایط بومی ضروری دانسته می‌شود. برای مثال حضرت امام علیه السلام در مواجهه به واژه «جمهوریت» بدون آن‌که به تغییر واژه یا انقلاب در محتوای آن پردازند؛ با توجه به کاربرد عملی آن، اقدام به اصلاح مفهومی آن نمودند و از این طریق «جمهوری اسلامی» را عرضه داشتند که ابتکاری ارزنده در فهم روش‌مند، عملیاتی و مبتنی بر اصول ثابت دین اسلام ارزیابی می‌شود.

سیاست دوم. تغییر معنایی

مطابق این سیاست ظرف کلامی و محتوایی واژه با یکدیگر منطبق ارزیابی نشده و لذا لازم می‌آید تا محتوای واژه متناسب با معنای مورد نظر گوینده، تغییر یابد. در این موارد لازم است که از سطح اشتراکات لفظی فراتر رفته و در کاربرد الفاظ به معانی آنها توجه ویژه شود. برای مثال حضرت امام علیه السلام در کاربرد واژه «آزادی» از این سیاست بهره برده‌اند.

سیاست سوم. جعل اصطلاح

از جمله سیاست‌های موثری که حضرت امام علیه السلام به بهترین وجه از آن استفاده نمودند، خلق و عرضه واژگانی است که به دلیل بداعت از توان بالایی برای تبیین معانی مورد نظر برخوردار بودند. اهمیت این اقدام تا به آنجاست که بزعم کارشناسان میزان خلّاقیت و نوآوری یک گفتمان را می‌توان با حجم اصطلاحات جعل شده از سوی آن و میزان رواج و اعتبار آنها، سنجید. برای مثال زمانی که حضرت امام علیه السلام اصطلاح «شیطان بزرگ» را به کار بردند، توانستند حجم بالایی از معانی را به مخاطبان خویش منتقل نمایند.

ملاحظات از قبیل آنچه آمد، دلالت بر آن دارد که شناخت و تحلیل مفاهیم کلیدی در اندیشه سیاسی امام خمینی علیه السلام یک ضرورت راهبردی به شمار می‌آید. چرا که افزون بر بالابردن سطح درک و عمق معرفت ما به سازمان منطقی اندیشه حضرت امام علیه السلام، امکان آن را به ما می‌دهد تا از روش و منش ایشان در طی راه آینده انقلاب اسلامی به بهترین وجهی استفاده نماییم.

مجموعه مقالات گرد آمده در این اثر، با چنین هدفی تهیه و آرایه شده و پژوهشگران حاضر در این کتاب، تلاش نموده‌اند تا ابعادی چند از سیاست‌های کلامی و زبانی حضرت امام علیه السلام را تحقیق و ترسیم نمایند. اگر چه این مجال بسیار وسیع و نیازمند اجرای پژوهش‌های تکمیلی دیگری است، اما اثر حاضر می‌تواند یک نقطه آغاز و راهنمای خوبی برای رسیدن به

این هدف باشد. لذا از خداوند متعال برای نویسندگان اثر حاضر و تمام پژوهشگران متعهد این حوزه، توفیق روزافزون را خواستار است.

والله الحمد
اصغر افتخاری

www.ketab.ir